

Ялова О. В., доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ МОВУ В УКРАЇНІ

Великий українець родом з Донбасу академік Іван Дзюба у передмові до перевидання у 1998 році свого визначного за суспільною значимістю публіцистичного трактату «Інтернаціоналізм чи русифікація?» з гіркотою написав: «Не хочеться більше говорити про українську мову. Печаль. Стидоба. І часто – безнадія...» [1].

Аналіз наукових досліджень та газетних публікацій періоду перших десяти років незалежності України свідчить, що про українську мову – її функціонування на всій території держави, особливості застосування у переважно російськомовних регіонах, державних органах та установах, їх чітке законодавче закріплення – говорили і писали багато і дуже різного, особливо напередодні чергових чи позачергових виборів президента України та народних депутатів України. Але далі розмов справа не йшла.

Надія на успішну реалізацію засад мовної політики, розвитку української державної мови, встановлених Конституцією України, з'явилася 12 березня 2003 року під час парламентських слухань «Про функціонування української мови в Україні» та від схвалених постановою Верховної Ради України від 22 травня 2003 року «Рекомендацій парламентських слухань» [2].

Для належної і ефективної реалізації цих засад був і є необхідним широкий і глибокий законодавчий механізм. Не можна ж вважати таким механізмом Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року [3], який кілька років перебував на розгляді у Конституційному Суді України на предмет його відповідності Конституції України. У 2018 році Конституційний Суд України визнав його таким, що не відповідає Конституції України.

На початку 2017 року майже одночасно з'являються і реєструються у Верховній Раді України три законопроекти щодо правового регулювання питань про державну українську мову і мови національних меншин: законопроект № 5556 «Про мови в Україні» 33 народних депутатів України; законопроект № 5669

«Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» 7 народних депутатів України та законопроект № 5670 «Про державну мову» 33 народних депутатів України.

Навіть побіжний аналіз цих законопроектів якісно виокремлював законопроект № 5670. Він, на наш погляд, ґрунтується на аналізі зазначених вище рекомендацій парламентських слухань, а також проектів концепцій державної мовної політики 2006, 2007, 2010 років, остання з яких була схвалена Указом Президента України. Законопроект № 5670 «Про державну мову» передбачає, на нашу думку, всі ті положення, на яких акцентували впродовж чверті століття провідні вчені України, і які, на наше переконання, ефективно сприятимуть як реалізації вимог Конституції України, так і Висновку Венеціанської комісії « За демократію через право» щодо того, що особливі умови, що склалися в Україні, вимагають належних гарантій для збереження державної мови як інструмента єднання суспільства, і рекомендаціям цієї Комісії «українському законодавчому органу віднайти істотно прийнятні способи підтвердження верховенства української мови як єдиної державної мови та вжити додаткових заходів для зміцнення її ролі в українському суспільстві».

4 жовтня 2018 року Верховна Рада України прийняла у першому читанні законопроект № 5670-Д «Про державну мову» (той самий № 5670, але значно доопрацьований). Здавалося, що переважній більшості громадян України треба починати з того радіти. Оскільки українська держава долучиться, нарешті, до широкого кола цивілізованих країн світу, що мають у своєму законодавчому полі закон державну мову.

Очікувана радість прийняття законопроекту № 5670-Д як закону затьмарюється умовою його об'єднання із законопроектом № 5556 «Про мови в Україні».

Стверджуємо, що їх об'єднувати не можна! Законопроект № 5670-Д стосується виключно української державної мови, а підготовка закону про мови потребує широкого і глибокого використання одного з найважливіших міжнародно-правових актів, що регулює застосування і встановлює основоположні принципи збереження і розвитку національних мов, – Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, підписаної 5 листопада 1992 року у м. Страсбург (Франція) державами – членами Ради Європи [4]. Однак, окремі

положення Хартії і Закон України про її ратифікацію від 15 травня 2003 року викликали і викликають серйозні зауваження з боку деяких політиків та науковців України, зокрема, доктора юридичних наук Василенка В.А., доктора юридичних наук Малярєнка В.І., професора Масенко Л.Т. та ін. З багатьох зауважень виокремимо лише одне – чинний український текст Хартії є перекладом з російської мови і спотворює окремі вимоги Хартії щодо забезпечення мовних прав національних меншин. Для прийняття закону про мови необхідно здійснити переклад Хартії на українську мову з мов оригіналу (англійська чи французька) і повторно її ратифікувати Верховною Радою України. Для цього потрібен час.

Тому вважаємо, що законопроект № 5670-Д «Про державну мову» необхідно приймати у другому читанні і в цілому без будь-яких положень про мови національних меншин, а в процесі його підготовки до другого читання долучити важливі пропозиції з інших законопроектів.

Разом з тим, необхідно обов'язково підготувати і прийняти Верховною Радою України закон про мови національних меншин, який би повністю відповідав положенням згаданої вище Хартії та цілком узгоджувався з положеннями прийнятого закону України про державну мову.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / Іван Дзюба. – К. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. Ст. 40.
2. (Обережно – мова! : матеріали парламент. слухань у Верховній Раді України 12 берез. 2003 р. – К.: Парлам. вид-во, 2003. – 134с.).
3. Про засади державної мовної політики: Закон України від 3 липня 2012 року № 5029 – VI // Відомості Верховної Ради України. – 201. – № 23. – Ст. 18.
4. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Страсбург, 5 листопада 1992 року // 36. Док. Ради Європи, ратифікованих Україною. – К., 2006. – С. 423–440.